

СПОРТИВНА БЕЗПЕКА: ТЕОРЕТИЧНИЙ І КОНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТИ

Палюх Андрій Ярославович - докторант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

In article is emphasized that sports safety phenomenon is in some way new in domestic and foreign science, in particular, in the theory of law, it is practically not given due attention. In our opinion, the characteristic of nature and the essence of sports safety are important to leave the fundamental categories ("security", "National security", "personal security", etc.).

Based on the contents of the Constitution of Ukraine, in particular, its art. 49, where the human right to health care, medical care and health insurance is enshrined, it is determined that "the state cares about the development of physical culture and sports, provides sanitary and epidemiological welfare" (Part 4 of article 49). These generalized rules are detailed and specified in the sectoral legislation of Ukraine, which aims to ensure the individual's ability to engage in various kinds of physical activities, sporting events, competitions etc. At the same time, there are some risks and threats that are intended to oblige the State, its respective authorities to establish conditions for sports safety of athletes, trainers, arbitrators, spectators and other participants athletic relations.

We suggest sports safety as a subspecies of State security, the state's responsibility, and sporting security, as a result of human rights in the field of physical education and sports. That is, sports safety is a state of security, with a minimum level of threats legal relations in the field of physical culture and sports. It includes the safety of sports facilities and the safety of sporting events, the safety of athletes and supporters, the provision of law enforcement and respect for human rights, during the sporting event is one of the tasks of law enforcement of different levels, as the competition is local, state, regional and international level.

As a result of the study, it is concluded that the need for further study of such a concept as sports safety, including inter-sectoral and international legal aspects, in order to improve legal regulation in this area.

Keywords: physical culture, sports, sports safety, security, health, athletes, danger, legislation.

В статті аналізуються існуючі базові підходи до розуміння безпеки, її різноманітності, виходячи з існуючої в Україні законодавчої бази, а також доктринальних джерел. Підкреслюється, що феномен спортивної безпеки є новим в українській та зарубіжній науці, зокрема, в теорії права йому практично не приділяється належного уваги. Наш погляд, характеристика природи та суті спортивної безпеки повинні виходити з основних категорій («безпека», «національна безпека», «особиста безпека» тощо).

Згідно положень Конституції України, її ст. 49 регулює право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, і визначено, що «державою заохочується розвиток фізичної культури та спорту, забезпечується санітарно-епідеміологічне благополуччя» (ч. 4 ст. 49). Ці загальні норми деталізуються в галузевому законодавстві України, завданням якого є забезпечення можливості громадян займатися різними видами фізкультури.

но-спортивной деятельности, организовывать спортивные мероприятия, соревнования и т.д. В то же время, при их проведении возможны некоторые риски и угрозы, что возлагают на государство, его органы и должностных лиц создать условия для гарантирования спортивной безопасности спортсменов, тренеров, арбитров, зрителей, других участников физкультурно-спортивных отношений.

Мы рассматриваем спортивную безопасность как подвид государственной безопасности, ответственности государства и спортивную безопасность как результат прав человека в области физического воспитания и спорта. То есть спортивная безопасность - это состояние безопасности, с минимальным уровнем угроз правовых отношений в области физической культуры и спорта. Она включает безопасность спортивных сооружений и безопасность спортивных мероприятий, безопасность спортсменов и болельщиков, обеспечение правопорядка и соблюдение прав человека, во время спортивных мероприятий является одной из задач правоохранительных органов различных уровней, так как соревнования происходят на местном, государственном, региональном и международном уровнях.

В результате исследования сделано вывод о необходимости дальнейшего изучения спортивной безопасности, включая межотраслевые и международно-правовые аспекты, в целях совершенствования правового регулирования в этой области.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, спортивная безопасность, безопасность, здоровье, спортсмены, опасность, законодательство.

Articolul analizează abordările de bază existente pentru înțelegerea securității, tipurile acesteia, pe baza cadrului legislativ existent în Ucraina, precum și a surselor doctrinare. Se subliniază că fenomenul siguranței sportive este unul nou în științele interne și străine, în special, în teoria dreptului, practic nu i se acordă atenție.

Conform prevederilor art. 49 Constituției Ucrainei, reglementează dreptul la asistență medicală, îngrijiri medicale și asigurări medicale și se stabilește că „statul are grijă de dezvoltarea culturii fizice și a sportului, asigură bunăstarea sanitară și epidemiologică” (partea 4 a articolului 49). Aceste norme generalizate sunt detaliate în legislația industriei din Ucraina, a cărei sarcină este de a oferi individului posibilitatea de a se implica în diverse tipuri de cultură fizică și activități sportive, de a organiza evenimente sportive, competiții etc. În același timp, sunt posibile câteva riscuri și amenințări în timpul implementării lor, care încredințează statului, organismelor și oficialilor să creeze condiții pentru garantarea siguranței sportive a sportivilor, antrenorilor, arbitrilor, spectatorilor și a altor participanți la relațiile fizico-sportive.

Considerăm siguranța sportivă ca un subtip de securitate de stat, responsabilitate de stat și securitate sportivă ca urmare a drepturilor omului în domeniul educației fizice și sportului.

Ca urmare a studiului, s-a ajuns la concluzia că este nevoie de un studiu suplimentar al securității sportive, inclusiv a aspectelor juridice intersectoriale și internaționale, pentru a îmbunătăți reglementarea legală în acest domeniu.

Cuvinte cheie: cultură fizică, sport, siguranță sportivă, siguranță, sănătate, sportivi, pericol, legislație.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Очевидною є потреба комплексного правового регулювання спортивних відносин у сучасних умовах, включаючи узагальнення та кодифікацію відповідних правових норм. Щодо самого явища спортивна безпека, то в теорії права їй приділено недостатньо уваги. На наше переконання, для удоско-

налення правового регулювання фізкультури та спорту в Україні окремої уваги потребує дослідження такого поняття, як спортивна безпека.

Усі види діяльності людини є потенційно небезпечними, тому, враховуючи, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найви-

щою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України, забезпечення безпечних умов реалізації потреб та інтересів людини у сфері фізкультури і спорту є завданням держави, для успішного його виконання необхідним є розробка теоретичних основ та удосконалення, в першу чергу, конституційно-правового регулювання.

В Україні поняття спортивна безпека є майже не дослідженим комплексно, тобто певні аспекти, що є складовими спортивної безпеки, досліджуються і в регульовані в рамках різних галузей права. Необхідність дослідження теоретичного і конституційного аспекту спортивної безпеки є актуальним завданням, оскільки проведення такого дослідження дасть змогу імплементувати міжнародні стандарти, щодо забезпечення спортивної безпеки та удосконалити національні нормативно-правові акти у даній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сфері безпеки життєдіяльності питання безпеки та її класифікації розглядають Березуцький В., Васьковець Л., Вершиніна Н., питання національної безпеки розглядають Ситник Г., Олуйко В., Вавринчук М., Крижановський А., Пучков О., Корж І. Саме поняття і явище спортивна безпека є на сьогодні мало дослідженим, уваги заслуговують напрацювання Заплатинського В. та деяких інших дослідників, які ми проаналізували і зробили відповідні висновки.

Виклад основного матеріалу. У теорії держави та права дослідження понять безпека та правопорядок здійснюється в контексті вивчення механізму держави та функцій і завдань держави, а також через призму поняття законності, як режиму. Ґрунтовні дослідження здійснені в рамках вивчення проблематики безпеки життєдіяльності. Питання спортивної безпеки розглядається фрагментарно, напрацювання стосуються різних окремих аспектів безпеки у сфері фізкультури та спорту.

У 2005 році автори підручника, присвяченого питанням безпеки життєдіяльності, констатували, що сучасний стан безпеки життєдіяльності в Україні та інших країнах є незадовільний. Відсутність централізованого державного фінансування, економічна неста-

більність, яка відлякує західних інвесторів, постійний пошук політичних альтернатив в Україні не дають змоги підтримувати на необхідному сучасному рівні безпеку проживання людей. Законодавчі документи вже практично створили правовий простір для захисту життя та здоров'я людей, однак механізм реалізації цих законів не функціонує достатньою мірою [1, с.19-20].

Найпростіше визначення категорії безпека можна представити так: безпека – це такий стан, коли відсутня небезпека. Небезпеками називають негативні впливи в системі «людина-середовище проживання». Небезпека — негативна властивість живої та неживої матерії, здатна чинити шкоду самій матерії: людям, природньому середовищу, матеріальним цінностям. Небезпека реалізується шляхом небезпечних та шкідливих факторів. Небезпечний фактор — фактор, вплив якого на людину призводить до травми або фатального наслідку (ураження електричним струмом, наїзд транспорту, отруєння сильними отрутами тощо). Шкідливий фактор — фактор, вплив якого на людину за певних умов призводить до захворювання або зниження життєво важливих функцій організму, а також працездатності (шум, вібрація, легке отруєння тощо). У процесі розвитку цивілізації система «людина-середовище проживання» не залишається незмінною та визначається розвитком науково-технічного прогресу. Тому не залишаються незмінними як набір небезпечних та шкідливих факторів, так і рівень, сила, масштаб їх впливу на людину [1, с. 14].

Проблематика національної безпеки зародилася в США в середині минулого століття. Спочатку згадане поняття використовувалося в Європі як синонім обороноздатності держави, і під нею розуміли, насамперед, воєнну та політичну безпеку. Однак на початку 90-х років у наукових дослідженнях та в літературі проблему «національної безпеки» починають розглядати з різних сторін. Так, Е.І. Скакун під цим поняттям розуміє стан, який забезпечує достатню економічну та воєнну міцність нації для протидії ... загрозам для її існування, які виходять як від інших країн, так і з середини країни. На думку Н.О. Ушакова, національна

безпека – реальна спроможність бути вільними від зовнішньої небезпеки. А колишній міністр оборони США Г. Браун зазначав, що національна безпека – це здатність зберігати фізичну цілісність й територію, підтримувати економічні відносини з іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інститути та систему управління, контролювати свої кордони [2, с. 27].

У теорії держави та права категорія безпеки розглядається зазвичай разом із категорією правопорядок. Так, правопорядок – це цілісне інституційне соціально-правове явище, що є самостійним феноменом правової реальності. Він є загальновизнаним наочним фактом і невід'ємною частиною офіційного, публічного і приватного правового життя, яке існує у суспільстві і щоденно має прояв у різноманітних обставинах життєдіяльності окремих особистостей та спільнот [3, с. 9-10].

Пучков О., розглядаючи поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки, дає таке визначення даному поняттю, правопорядок у сфері національної безпеки – реальний статикодинамічний стан соціально-правового життя, який характеризується захищеністю об'єктів національної безпеки та національних інтересів і цінностей усього народу від потенційних, реальних загроз і викликів [4, с. 249].

Автор зазначає, що роль правопорядку у сфері національної безпеки в його конкретній формі і місце в системі громадського правопорядку визначені змістовними характеристиками, які залежать як від нормативного ладу права або від правозастосовчої практики, так і від складного поєднання різних чинників суспільного буття – економічних, політичних, ідеологічних, моральних. Варто відзначити, що на сучасний правопорядок у сфері національної безпеки значний вплив справляють поширені кримінальні практики, такі як корупція, організована злочинність, торгівля зброєю тощо. Правопорядок загалом і у сфері національної безпеки, зокрема, ґрунтується як на позитивному, так і на природньому праві, що формується у свідомості всіх членів суспільства [4, с. 249].

Загалом погоджуючись із такою позицією, наголошуємо на тому, що основний зв'язок між правопорядком та безпекою полягає в тому, що наявність правопорядку обумовлена досягненням певного рівня безпеки. Говорячи про спортивну безпеку нам необхідно визначити її місце і роль у ракурсі загального поняття безпеки України, державної безпеки та правопорядку.

Основним критерієм розрізнення форм правопорядку є характер формування, організації та відтворення. З цієї точки зору правопорядок або має зовнішнє джерело організації (він встановлюється), або має внутрішнє джерело організації (він самоорганізується), перший умовно можна назвати державним, другий – не державним. Вбачається, що останній є більш гнучким до змін, бо не проходить складних процедур нормативного закріплення, а одразу реалізовується в соціальній практиці. За аналогією з відносинами, що складаються в соціумі між автономними і незалежними або між залежними суб'єктами, можна виокремити і третій – міжнародний. Саме специфічна природа правопорядку у сфері національної безпеки є першоосновою формування міжнародного правопорядку у вказаній сфері. Постійний діалог, у якому беруть участь суб'єкти міжнародних відносин (насамперед держави), зводиться до захисту власних національних інтересів [4, с. 250].

Якщо ж говорити про спортивну безпеку, то дане поняття є багатограним, у тому числі є складовою і міжнародної, державної безпеки, при чому з різних аспектів, оскільки розвиток фізичної культури та спорту сприяє здоров'ю громадян, є фактором продовження тривалості життя та працездатності, та чинником боротьби проти шкідливих звичок (алкоголізм, наркоманія), що визнані на сьогодні чинниками небезпечними, такими, що несуть загрозу безпеці життєдіяльності людини – з одного боку, а з іншого, спортивні змагання є заходами місцевого, державного та міжнародного рівня, і забезпечення правопорядку та дотримання прав людини, під час їх проведення є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня.

Зокрема, на міжнародному рівні прийнято ряд документів, Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті (Нью-Йорк, 16.05.1986 р.), ратифікована Україною 08.05.1987 р.; Конвенція проти допінгу ETS № 135 (Страсбург, 16.11.1989), ратифікована Україною 15.03.2001 р.; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і, зокрема, футбольних матчів ETS № 120 (Страсбург, 19.08.1985 р.), ратифікована Україною 15.11.2001 р.; Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 25.05.2007 р. тощо.

Засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, визначені у Законі України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р., свідчать, у тому числі, про пріоритет цієї галузі для держави. Серед засад визначено наступні: визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави; визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя; визнання спорту як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп; утвердження етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту; створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості; забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян; забезпечення умов

для підтримки напрямів фізичної культури і спорту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері [5].

Поняття безпеки в законодавстві зустрічається в контексті безпеки державної, так Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. дає визначення поняттям воєнна безпека, громадська безпека і порядок, державна безпека, національна безпека України. Зокрема,

- воєнна безпека розуміється як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз;

- громадська безпека і порядок – захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина, забезпечення яких є пріоритетним завданням діяльності сил безпеки, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб та громадськості, які здійснюють узгоджені заходи щодо реалізації і захисту національних інтересів від впливу загроз;

- державна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [6].

У свою чергу, під національною безпекою України законодавець розуміє захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [6].

Простежується те, що безпеку розглядають як захищеність явищ, процесів. Тобто розрізняють безпеку в залежності від об'єкта, захищеність якого забезпечується.

Корж І. дає розуміння терміну «безпека України», яке заслуговує на увагу, як збалансований стан функціонування людини,

суспільства і держави, завдяки якому існуючі суспільні правовідносини направлені на прогнозування, попередження, своєчасне виявлення та мінімізацію впливу існуючих та потенційних викликів, ризиків, небезпек і загроз або уникнення їх як усередині держави, так і за її межами, що дозволяє зберегти систему людських, суспільних та державних цінностей і забезпечити подальший їх розвиток [7, с. 71].

Ми також підтримуємо позицію щодо необхідності застосування системного підходу до розгляду явища безпеки. Так, Корж І., застосовуючи об'єктовий принцип, виділяє три великих види безпеки, які у своїй сукупності і системності складають безпеку України (безпеку держави): державна безпека; суспільна безпека і безпека особистості (людини і громадянина) [7, с. 72].

Якщо говорити про спортивну безпеку, то можна стверджувати, що вона підпадає під загальне поняття безпеки України, так і сама, у свою чергу, складається із підсистем.

Заплатинський В., зокрема, визначає, що безпека у спортивній галузі складається з кількох взаємозалежних аспектів, зокрема, до них належать: безпека спортсмена; безпека спортивної організації; безпека проведення змагань та масових спортивних заходів [8].

Заплатинський В. у своїй статті, де обґрунтовує доцільність підготовки фахівців у галузі безпеки спорту. За зазначеними трьома напрямками автор виділяє наступні загрози:

1) у напрямку безпека спортсмена, розглядаються загрози пов'язані зі способом життя спортсмена; загрози, пов'язані з тренуваннями та змаганнями;

2) у напрямку безпеки проведення змагань та масових спортивних заходів - загроза тероризму на спортивних змаганнях; загрози, пов'язані з вандалізмом, масовим безладом та протиправними діями під час спортивних подій; загрози пов'язані з недостатньою підготовленістю та поганим фізичним станом осіб, які беруть участь у масових спортивних заходах; загрози, пов'язані з впливом природних, техногенних та соціальних небезпек;

3) щодо безпеки спортивної організації, то її розглядають у контексті безпеки пересічно-

го підприємства, що надає послуги. У даному контексті до основних напрямів забезпечення безпеки спортивних підприємств автор відносить: фінансову безпеку, транспортну безпеку, охорону будівель і споруд, пожежну безпеку, інформаційну безпеку та безпеку роботи з мас-медіа, безпеку персоналу, фізичну охорону керівників, ключових працівників та спортсменів та інші напрямки [8].

Ми вбачаємо таку позицію обґрунтованою, те що стосується предмета нашого розгляду, то з позиції конституційного права, ми пропонуємо розглядати спортивну безпеку як підвид державної безпеки, забезпечення якої є обов'язком держави, та спортивну безпеку як результат реалізації прав людини у сфері фізкультури та спорту.

У підсумку Заплатинський В., розглядаючи питання підготовки фахівців у галузі безпеки спорту, прийшов до висновку, що питання безпеки у спорті надзвичайно широкі та різнопланові, для їх вирішення будуть потрібні фахівці з безпеки спорту різних напрямів, формування таких фахівців – це не забаганка, це відповідь на запит сучасного розвитку спорту, вже сьогодні спортивні організації та установи потребують таких фахівців і їх затребуваність зростатиме з кожним роком [8, с. 15].

Астапенко П., досліджуючи спортивну безпеку і спортивні загрози в рамках концептуальних основ і превентивної діяльності поліції, на прикладі поліції землі Північний Рейн – Вестфалія, ФРН, робиться висновок, що спортивні загрози вийшли за територію спортивних об'єктів і змагань, спортивні змагання є фоном і приводом, за допомогою яких продукуються події протиправного характеру [9].

Щодо Конституції України, то ст. 49, де закріплене право людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, і визначено, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм; держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається

безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. І основна для нас ч. 4 ст. 49 Основного Закону України дуже узагальнено визначає, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя.

Тобто законодавець розглядає на конституційному рівні сферу фізичної культури та спорту як складову права на охорону здоров'я. Але реальна сфера правовідносин фізичної культури і спорту не може розглядатися тільки як забезпечення можливості індивіда займатися цими видами діяльності, спортивні заходи та змагання – це бізнес, чинник, який впливає на геополітику, формування та популяризацію певних ідей серед людей.

Як бачимо, вже розпочато процес формування окремого напрямку, в тому числі і наукового, щодо спортивної безпеки. Так, 20.06.2017 р. було проведено круглий стіл «Безпека спорту. Нові тенденції», в рамках Плану заходів у Національному університеті фізичного виховання і спорту України до Дня охорони праці під девізом «Удосконалення збору та використання даних про безпеку та гігієну праці», затверджені наказом ректора НУФВСУ від 24.04.2017 № 102 «Про відзначення Дня охорони праці» [11]. Організатори заходу мали на меті створення науково-методичної бази для розроблення спеціальності «Безпека спорту» (магістратура), розширення міжнародних зв'язків з Чеською та Словацькою республіками та покращення наукових зв'язків з українськими науковими установами та вищими навчальними закладами, в яких проводиться наукова робота з питань безпеки.

Загалом очевидним є необхідність узагальнення теоретичних та конституційно-правових основ спортивної безпеки, саме задля покращення нормативно-правового регулювання її забезпечення.

Висновки. Завдання забезпечення безпеки у суспільстві загалом покладено на державу, оскільки навіть історично об'єднувалися люди, у першу чергу, для того, щоб вижити, тобто для створення найбільш сприятливих

умов для існування. Одним із завдань держави є забезпечення правопорядку, його гарантією є оптимальний рівень безпеки, для цього потрібним є створення відповідних умов та запровадження правових механізмів.

Ми вбачаємо, що спортивна безпека є явищем, що включає ряд підсистем, але при цьому сама є складовою державної та міжнародної безпеки.

Розвиток фізичної культури та спорту сприяє здоров'ю громадян, є фактором продовження тривалості життя та працездатності, та чинником боротьби проти шкідливих звичок (алкоголізм, наркоманія), що визнані на сьогодні чинниками небезпечними, такими, що несуть загрозу безпеці життєдіяльності людини. Спортивна безпека також включає безпеку спортивних споруд та безпеку проведення спортивних заходів, а також безпеку спортсменів і вболівальників, забезпечення правопорядку та дотримання прав людини, під час проведення спортивних змагань є одним із завдань правоохоронних органів різного рівня, оскільки самі змагання бувають місцевого, державного, регіонального та міжнародного рівня.

Безпеку розглядають як захищеність явищ, процесів. Тобто розрізняють безпеку в залежності від об'єкта, захищеність якого забезпечується.

Пропонуємо розглядати спортивну безпеку як підвид державної безпеки, забезпечення якої є обов'язком держави, та спортивну безпеку, як результат реалізації прав людини у сфері фізкультури та спорту. Тобто спортивна безпека – це стан захищеності, з мінімальним рівнем загроз, правовідносин у сфері фізичної культури та спорту.

Література

1. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін.; За ред. проф. В. В. Березуцького. Х.: Факт, 2005. 384 с.
2. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика : монографія ; за заг. ред. Г.П. Ситника. Хм.; К.: Вид-во "Кондор", 2007. 616 с.

3. Крижановський А. Ф. Правопорядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження): автореферат дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2009. 42 с.
 4. Пучков О. Поняття та ознаки сучасного правопорядку у сфері національної безпеки. *Підприємництво, господарство і право.* № 6, 2018. С. 248-252.
 5. Про фізичну культуру і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> (дата звернення 12.11.2019).
 6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 11.11.2019).
 7. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. *Правова інформатика*, № 4(36) / 2012. С. 69-75.
 8. Заплатинський В.М. Спеціальність «безпека спорту» – актуальність та перспективи. URL: http://reposit.uni-sport.edu.ua/bitstream/handle/787878787/769/Sbornik%20_Kyiv17_2018-73%20%28pdf.io%29.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення 29.10.2019) С. 6-17.
 9. Астапенко П.Н. Спортивная безопасность и спортивные угрозы: концептуальные основы и превентивная деятельность полиции. На примере полиции земли Северный Рейн – Вестфалия, ФРГ. URL: *Спортивная безопасность и спортивные угрозы*: <http://naukarus.com/sportivnaya-bezopasnost-i-sportivnye-ugrozy-kontseptualnye-osnovy-i-preventivnaya-deyatelnost-politsii-na-primere-politsi> (дата звернення: 13.11.2019).
 10. Камінська Н., Чухно О. Пріоритети міжнародної співпраці у сфері забезпечення інформаційної безпеки *Публічне право*. 2015. № 4. С.25–32.
 11. Міжнародний круглий стіл «Безпека спорту. Нові тенденції». Національний університет фізичного виховання і спорту України. Офіційний сайт. URL: <https://uni-sport.edu.ua/content/mizhnarodnyy-kruglyy-stil-bezpeka-sportu-novi-tendenciyi> (дата звернення 13.11.2019).
-